

12 Mart Romanlarında Aile *Yarın Yarın, 47'liler*

Ahmet ALVER*

ÖZET

12 Mart romanları yalnızca hapisane ve bireylere uygulanan şiddet ile sınırlı değildir. Bu çalışmada incelenen her iki romanda da aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkileri çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu dönem romancıları aynı zamanda aile unsurunu romanlarının temeli kılarak bireyler üzerine odaklanmışlardır.

Yazarların bu aile tercihi, teknik bir strateji gereğinden dolayı değildir. Dönemin olumsuz ekonomik şartlarının yanı sıra politik şartlarıyla daha da kötüleşen aile içi çatışma, Cumhuriyet Türkiye'sinin özellikle ilk iki nesli arasında şekillenmiştir. Bu çalışma, Füzûzan'ın *47'liler* ile Pınar Kür'ün *Yarın Yarın* romanlarını analiz ederek dönemin aile kurumuna ve bu kurumun sorunlarına ışık tutmaya çalışacak.

Anahtar Kelimeler: *Politik roman, aile, burjuva, askeri darbe, işkence, çatışma, ebeveyn, evlat.*

Family in the 12 March Novel, *Yarın Yarın, 47'liler*

ABSTRACT

The March twelfth novel was not limited entirely to the experience of incarceration or violence against the individual and prison. The family and the relationship of its members play a crucial role in each novel examined in this work. The writers of the March twelfth novels also focused on the individual by making the family a primary setting of their novels.

The choice of the family was not only one of artistic strategy. In this period conflict within the family, exacerbated by the political issues of the day, often took the form of generational conflict between the first two generations of the Republic of Turkey. This work will analyse the family issue through Füzûzan's novel *47'liler* (The Generation of '47) and Pınar Kür's work *Yarın Yarın* (Tomorrow Tomorrow).

Key Words: *Political novel, family, bourgeois, military coup, torture, clash, parents, child.*

Giriş

12 Mart askeri muhtırasının oluşum sürecinin, muhtıra sonrasında gelişen sonuçlarıyla birlikte ele alınıp, 1970'ler Türkiye'sinde yaşananların tüm yönleriyle kaleme alındığı romanlara genel bir ifadeyle '12 Mart Romanları' denmektedir. Muhtıra öncesi ve sonrası Türkiye'de gergin günler yaşanmış; olaylar en çok üniversite öğrencileri arasında tırmanmış ve sokak kavgaları bir süre sonra silahlı bir hareket haline dönüşmüştür. Sokaklarda karşıt görüşlü insanlar arasında taşlı, sopalı, hatta silahlı bir savaş başlamış ve bu olaylar bazen ölümlerle sonuçlanmıştır. Grevler, baskınlar,

*Doktora Öğrencisi, Manchester Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Bölümü, Ahmet.Alver@postgrad.manchester.ac.uk

hapishaneler, işkenceler, sorgulamalar peşpeşe sürmüştü. Tarihsel anlamda yaşanan böylesine büyük bir sarsıntının edebiyata yansımaması ise elbette düşünülemezdi. Aslına bakılırsa politik roman bizde ilkin Tanzimatla doğar ve günümüze kadar devam eder; çünkü dikkatlice düşünüldüğünde anlaşılacaktır ki Türkiye, Tanzimat'tan beri hep tarihsel, toplumsal ve politik bir değişim süreci yaşamaktadır. Murat Belge de, *Edebiyat Üstüne Yazılar* kitabında politik romanın doğuşuna değinerek, Türk aydınının Batı'daki benzer bir politikadan bezmemiş, yılmamış olduğunu; çünkü Tanzimat'tan bu yana bir toplumsal değişim sorunuyla karşı karşıya kaldığını ve bu sorunun aydınların kendileri için hayati önem taşıdığına vurgu yapar.¹ Toplumu derinden etkileyen böylesine bir sosyal olay karşısında 12 Mart dönemini konu edinen, etmese de, anlattığı kurmaca dünyada ona yer veren romanlar yazılmış olması olağan bir durumdu.

12 Mart romanlarının büyük çoğunluğu, devrimci sol politika tarafından beslenen muhalif bir tarz ve özellikle de değişim özleminin taşıyıcısı konumundadır. Fakat, politik yelpazenin sağ kanadında yer alan Emine Işınsoy, Tarık Buğra gibi yazarlar tarafından oluşturulan eserlerin yanısıra, bu dönemi hiçbir konuma gönderme yapmaksızın ne açık ne de kinayeli bir tarzla anlatıp tarafsızca eserler ortaya koymuş yazarlar da yok değildir. Şu da bir gerçek ki eleştirmenlerin çoğu, özellikle sol kanattan beslenen, dolayısıyla sol görüşe mensup birçok aydının ve devrimci gençlerin yaşadıklarına önemli ölçüde yer veren romanları '12 Mart romanları' kapsamında ele almış, eleştiriler ise siyasi fikirlerin eserlerdeki yansımaları dikkate alınarak yapılmıştır. Birçok romanda yer alan baş karakterlerle, romanı anlatan üçüncü kişinin politik görüşünün özellikle yazarınkiyle örtüşmesi eseri direkt olarak ideolojik bir yöne taşımış, eserin politik bir atmosfer çerçevesinde ele alınıp eleştirilmesine neden olmuştur.

Yapıtlar genel itibarıyla Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaşanan olayları mevcut düzene –kapitalizme- başkaldıran devrimci gençlik, düzeni korumakla görevli olan emniyet güçleri ve milliyetçi sağcı gruplar ile gündelik hayatını devam ettiren halkın çevresinde aktarılır. Özellikle sol yelpazede dikkat çekmiş, belli başlı yazarlar ve eserleri olarak Erdal Öz, *Yaralsın* (1974); Çetin Altan, *Büyük Gözaltı* (1972) ve *Bir Arıç Gökyüzü* (1974); Füzûzan, *47'liler* (1974); Tarık Dursun K., *Gün Doğdu* (1974); Sevgi Soysal, *Şafak* (1975) ve *Yıldırım Bölge Kadınlar Koşuşu*; Samim Kocagöz, *Tartışma* (1976); Adalet Ağaoğlu, *Bir Düşün Gecesi* (1979); Pınar Kür, *Yarın Yarın* (1976) gösterilebilir. Bu yazarların hepsi o dönemi yaşamış, bir kısmı harekete dolaylı olarak katılırken bir kısmı da doğrudan katılıp tutuklanmış, hapse atılmış romancılarıdır. Birçoğu; işçi grupları, boykotlar, grevler, çatışmalar, sürgünler ve işkence sahnelerine değinerek dönemi tüm çıplaklığıyla okuyucularına anlatmaya çabalamışlar; fakat bunu yaparken romanların estetik ve sanatsal yönlerine gereken özeni gösterememişlerdir. Bu durum da 12 Mart romanlarının özellikle o dönemlerde ilgiyle, sonra da ancak tarihsel değeri için okunan sosyal içerikli romanlar sınıfına dahil edilmesi sonucunu doğurmuştur.

12 Mart romanlarının en önemli özelliklerinden bir diğeri de, gözler önüne serilen işkence sahnelerinin inanılmaz boyutlarda olmasıdır. Bu romanlarda işkenceye maruz kalan roman kahramanlarının kendilerine reva görülen zulme çaresizlikle boyun eğişleri anlatılırken, savundukları fikirlerden yine de taviz vermemeleri, üzerine vurgu

¹ Murat Belge, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 68.

yapılarak çarpıcı bir şekilde işlenmiştir. Berna Moran işkence gören roman kahramanlarının bu çaresizliğini 'edilgen' kelimesi ile tanımlar.²

Fethi Naci, 12 Mart romanlarını incelediğinde o dönemin yazarlar için ne denli zor bir dönem olduğunu vurgulayıp, yazarların hangi siyasi görüşe sahip olursa olsun, bu görüşlerini rahatça ifade edemedikleri bir ortamdan yoksun olmanın da verdiği etkiyle politik bir olayı tartışma yerine bu görüşlerini direkt olarak romana yansıttıklarından bahseder.³ Bununla beraber Fethi Naci ayrıca, 12 Mart dönemi eserlerinin alışılmadık bir içtenlik ve yapmacıktan uzak bir tarzda yazılmış olmasının güzelliğine vurgu yaparken, başarılı olmalarında romanların canlı anlatımı ve ayrıntılara genişçe yer verilmesinin doğrudan etkili olduklarına da inanmıştır. Naci'ye göre, romanların bu özelliği Türk Edebiyatı'nın gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.⁴

Murat Belge, 12 Mart romanlarını suçluluk sorunsalı, işkence ve provokasyon perspektifinden ele alarak 12 Mart'a tanıklık edenler arasında hiyerarşi yaratan hapisane unsuru ile idealleştirme sorununu ön planda tutar.⁵ Fethi Naci gibi Ahmet Oktay da 12 Mart romanlarına politik yönden yaklaşarak, anlatılanların gerçekleri ne denli yansıttığı şüphesi üzerinde durur.⁶

Berna Moran ise 12 Mart dönemi romanlarına karşılaştırmalı bir acıdan yaklaşarak Anadolu romanında çokça ele alınan fakir, zulme uğramış mazlum köylünün yerini 12 Mart öncesinde şehirlerde yaşayan nüfusla birlikte daha geniş bir halk kitlesinin aldığı vurgusunu yapmıştır. Sömüren zengin toprak ağaları yerini bu sefer Avrupalı yaşamı benimseyen, kapitalizmin arzularıcısı burjuva kesimine bırakmış, Anadolu romanlarındaki haksızlığa başkaldıran kahramanın yerini ise toplumdaki çarpıklıkların ancak değişimle düzeleceğine inanan sol görüşü benimsemiş olan üniversiteli devrimci gençlik almıştır.⁷ Berna Moran'a göre 12 Mart romanlarıyla ilgili diğer bir özellik de, gerçek yaşamı olduğu gibi aktarmalarıdır. Aynı zamanda okuru yeni ve çarpıcı bir dünyayla tanıştırap onu pek bilmediği çıplak gerçeklerle yüzyüze getirmesini, 12 Mart romanlarının o dönemde çok okunmasının nedenlerinden biri olarak değerlendirir.⁸

Türkeş, 12 Mart romanlarını daha farklı bir acıdan inceleyerek sınırlarını daha da genişletme yolunu seçmiştir. Sadece 1980 öncesinde kaleme alınan ve günceli yansıtmaya çalışan politik romanlara değil, 1980 sonrasında yazılıp doğrudan veya dolaylı bir şekilde 12 Mart'ı konu edinen eserlere de vurgu yapmaktadır. Bunun yanı sıra Türkeş 12 Mart romanlarının, kökenlerinin halk masallarına, şarkılarına, türkülerine uzanan bir ağta benzediği üzerinde de durur.⁹

Medet Turan ise son zamanlarda kaleme aldığı *Türk Romanında 12 Mart* adlı kitabında, o dönemki yapıtlara edebiyat sosyolojisi açısından yaklaşarak 12 Mart'ın

² Berna Moran, *Türk Romanına Elestirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 14.

³ Fethi Naci, *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1981, s. 416

⁴ Fethi Naci, a.g.e., s. 417.

⁵ Murat Belge, a.g.e., s. 127.

⁶ Ahmet Oktay, "Gençliğim Eyvah: Komünizmin Hayaleti." *Türkiye'de Popüler Kültür*, Everest Yayınları, İstanbul, s. 2002.

⁷ Berna Moran, a.g.e., s. 16.

⁸ Murat Belge, a.g.e., s. 16.

⁹ Ömer Türkeş, "Romanda 12 Mart Suretleri ve 68 Kuşağı", *Birikim*, S. 132, Nisan 2000, s. 80-85.

ekonomik-sosyal ilişkilerinin, küçük burjuva ideolojisinin ve nesnel gerçeğin romanlardaki yansımalarını incelemiştir.¹⁰

Bu eleştirilerin yanısıra 12 Mart romanlarını yüksek lisans tezi çerçevesinde inceleyen Defne Bilir romanları tematik yönleriyle ele alırken¹¹ Ali Murat Akser de 12 Mart Romanları'nı 1970'lerin aydınını tanımlama açısından incelemiştir.

12 Mart romanları kategorisi gibi, bu romanların politik yanlarını merkez alan eleştirel çerçeve de genişletilebilir; çünkü, 12 Mart romanları yalnızca tutuklamalar, ardından da uygulanan işkencelerle sınırlı politik romanlar olarak kabul edilemez. Bu romanlar, ele aldıkları dönemde yaşananları farklı politik bakış açılarından yorumlamanın yanı sıra, ideolojik aidiyetten aydın olmaya, baskının yarattığı psikolojik travmalardan cinselliğe dek pek çok farklı alanda da çeşitli tartışmalar geliştirmektedir. Anlatılarda şiddetin, işkencenin, iktidarın karşısına yenilgiye uğramış politik bireyler olarak konumlandırılan veya mücadele içinde konu edilen kişilerin kendileriyle yaşadıkları hesaplaşmalarının yanısıra bir de bu bireylerin her birinin mensubu olduğu aileler ve bu aile bireyleriyle olan ilişkilerine de vurgu yapılmaktadır. O dönem romancıları eserlerindeki kahramanları özellikle askeri darbeden doğrudan etkilenen bireyler olarak seçtikleri gibi, devrimci bireyin aynı zamanda çevresi ve de mensubu olduğu aile bireylerinin yaşanan olaylardan etkilenişini de dikkate değer görmüşler ve eserlerinde bu unsuru olaylar örgüsü etrafında işlemeye çalışmışlardır. Bu çalışma, 12 Mart romanlarında olayların gidişatını doğrudan etkilemeleri ve bu olaylardan direkt etkilenmeleri noktasında çok önemli role sahip aile kurumuna odaklanarak romanlara farklı bir bakış açısından bakarak eleştirel bir çerçeveye temel oluşturacak gözlemler yapmayı hedefliyor.

Aile Kavramına Genel Bakış

Toplumun en küçük sosyal birimi olan aile hakkında Sosyolog Eric Wolf, "Ailenin Devam Eden İşlevi" adlı yazısında, ailenin değişen zamana rağmen devam eden bir kurum olduğunu belirtmektedir. Zira, ailenin sosyalizasyon görevinin; yani çocukların topluma hazır hale getirilmesi, aile ortamının fertlere mali destek ile sevgi sağlaması gibi birçok işlevinin olduğunu ve tüm bu işlevlerini en ekonomik biçimde yerine getirdiği için de ailenin toplumda vazgeçilemez kurum olduğu vurgusunu yapmıştır.¹²

Ned Levine ise Türkiye üzerine yaptığı araştırmalar neticesinde Türkiye'de ailenin toplumsal yapıda hala en önemli ve en güçlü kurum olduğunu belirtmiştir. Batıda ailenin, fertlerinin sadece kişisel, psikolojik ihtiyaçlarını karşılarken, Türkiye'de bunlara ek olarak toplumsal ve ekonomik ihtiyaçlarını da sağladığına vurgu yapmıştır.¹³ Buna ek olarak Alan Duben de Türkiye'de ailenin işlevini batı ile kıyasladığında aynı sonuca varmış ve batıda şehirli ailelerde ailenin etkisinin azaldığını ileri sürmüştür. Devlet bürokrasisi, işyeri kurallarını, kanunlar ve toplumsal düzeni sağlarken Türkiye'de bunların daha tam etkili durumda olmadığını; adalet, sosyal güvence ve

¹⁰ Medet Turan, *Türk Romanında 12 Mart*, Dönence Yayınları, İstanbul, 2008.

¹¹ Defne Bilir, *12 Mart Romanları Tematik İnceleme 1970 -1980*, Yükseköğretim Kurumu Dökümantasyon Merkezi, Yüksek Lisans Tazı, Ankara, 2001.

¹² Eric Wolf, "Persistent Functions of the Family." *The Social Anthropology of Complex Societies*, Tavistock Publishers, Cambridge 1978, s. 26.

¹³ Ned Levine, "Social Change and Family Crisis: Nature of Turkish Divorce." (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, U.S.A 1982, s. 27.

kişilerarası alışveriş gibi görevlerde hala ailenin kuvvetli etkisinin olduğunu anlatmıştır.¹⁴

Evlilikte karı-koca ilişkisi ile ilgili bazı sosyolojik saptamalara bakıldığında şehirlerde Türk ailesinin çift merkezli olduğu gözlemlenmektedir. Bu durumla alakalı olarak Emile Olson, ailede karı-kocanın sahalarının tamamen ayrı olduğundan bahsedip, kadının ev işleri ve çocuk bakımından, erkeğin ise dışarıda çalışıp para sağlamaktan sorumlu olduğunu vurgularken, buna karşılık modern batıda evliliğin karı-kocanın her konuda ortak hayatı paylaşması anlamında değerlendirildiğini ifade etmiştir.¹⁵

20. Yüzyıl başları, Türk kadını için çok büyük bir devir olmuştur. Batıcılık akımıyla beraber Türkcülük akımının da etkisiyle üst tabakalarda batılı aile hayatını taklit başlamıştır. Toplumda meydana gelen bu sosyal değişim döneminde savaşların da etkisiyle kadınlar çalışma hayatında ilk defa kendilerini göstermeye başlayarak uzun süredir kızların eğitimine önem verilmesi sonucunda da tahsilli kadınlar ortaya çıkmıştır. Orta tabaka kadını eve kapalı kalmaya devam ederken; alt tabaka kadın evine maddi destek sağlama maksadıyla çalışmak zorunda olup, buna rağmen üst tabaka kadınlar da ev işlerini daha çok hizmetçilere devredip tam bir profesyonel olarak çalışmaya başlamışlardır.

Öte yandan, kadının toplum içindeki bu hızla değişen durumu ailenin yapısını da değişmeğe zorlamıştır; geleneksel ailede kadın sadece aileye ait olup, kadının aile dışında bir nüfuzu yok iken, çağdaş ailede dışarıya açıldığı için aile dışında da bir varlığa ve kişiliğe sahip olmuştur.

Ne var ki hızla değişen bu toplumsal şartlarla birlikte aile de değişime uğramış ve bu değişim sırasında ailede, anne- baba ile çocuklar arasında sevgi ve saygı ilişkisinde birtakım kırılmalar meydana gelmiştir. Denilebilir ki aile toplumun bütün güzelliklerinin olduğu kadar çalkantı ve huzursuzluklarının da bir çeşit aynasıdır. Toplumun en küçük sosyal kurumu olan ailedeki büyük değişimler özellikle toplumları derinden sarsan politik ve sosyal olaylar neticesinde gerçekleşmiştir. Türkiye tarihinde özellikle külli olarak koca bir ulusu etkileyen olaylara baktığımızda; Osmanlı'nın son dönemlerinde Tanzimat'ın ilanı ile başlayan süreci de içine katarak Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı, tek partili rejim, çok partili döneme geçiş, kapitalizmin ve sosyalizmin doğuşu, 1960, 1971 ve 1980 askeri muhtıra ve darbeleri gibi sosyolojik ve politik olayların Türk aile yapısında ciddi anlamda etkileri ciddi anlamda hissedilmiştir.

12 Mart 1971 muhtırası sonrasında Türkiye'nin yakın tarihinde çok nadir özelliklere sahip, insanların kovalandığı, tutuklandığı, hapse atıldığı, işkence gördüğü ve hatta kimi gençlerin asıldığı böylesine büyük bir sarsıntının en küçük sosyal birim olan aileye de yansımaması elbette düşünülemezdi.

Bu etki aile bireylerinden eşlerin birbirlerine olan sadakatsizliği, fikir ayrılıkları, ebeveynlerin çocuklarıyla olan fikri çatışmaları vs. olarak kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Romancılar ise aile ile ilgili bu sorunları işlerken hem olumlu hem de olumsuz örnekler vermişlerdir. Yani hem olmaması gerektiğine inandıkları yanlış

¹⁴ Alan Duben, "The Significance of Family and Kinship in Urban Turkey", (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, USA 1982, s. 28.

¹⁵ Emelie A. Olson, "Duofocal Family Structure and an Alternative Model of Husband-Wife Relationship", (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, U.S.A 1982, s. 41.

uygulamaları göstermişler, hem de doğru bulup olması gerektiğine inandıkları durumları anlatmışlardır. Tabii bununla birlikte romanlarda vurgusu yapılan aile örneklerinin ne kadarının ne derece var olduğunu, ne kadarının ise romancılarca örnek olsun diye anlatılmak istendiğini anlamak güçtür; ama şu bir gerçek ki aile içinde görülen tüm bu problemler romana yansıtılırken gerçek bir sosyal vakadan yola çıkılarak, gerçeklik olgusu göz önünde tutularak işlenmeye çalışılmıştır. Zaten 12 Mart romanlarını zevkle okutan en önemli özelliklerden biri de budur.

47'liler

47'liler, sosyoloji öğrencisi Emine Semra'nın şahsında, öğrenci olaylarına karışmış devrimci gençlerin 12 Mart 1971 muhtırası sonrasında yaşadıkları iskenceleri romanda diğer konularla içiçe işleyerek anlatır. 'Cumhuriyet öğretmenleri'nin küçük burjuva kimliğiyle Anadolu insanına bakışları ve öğrenci olaylarına karışan gençlerin anne-babalarıyla yaşadıkları fikir ayrılıkları ve neticesinde de ortaya çıkan aile içi çatışmalardır. Bunun yanısıra aşk, cinsellik ve tabii ki tüm bunlara paralel olarak kadının toplumdaki yeri işlenen diğer konular arasındadır.

Anne-babası öğretmen olan Emine'nin çocukluğu Erzurum'da geçer. Daha sonraları üniversite okumak için İstanbul'a gelir. Emine, bir süre sonra düşüncelerini ve fikirlerini benimsediği bir grup devrimci gençle tanışır ve bu gruba kendisi de dahil olur. Romandaki ifadeye göre tek niyetleri 27 Mayıs Anayasası'nı korumaktır ve birçok eylem de bu maksatla gerçekleştirilir.

"27 Mayıs demokratik özgürlükçü anayasasını savunup geçerli yasalar haline getirmek, halkımıza mal etmek görevimizdir."¹⁶

Ne var ki, birgün evinin polis tarafından basılmasıyla tutuklanır ve sorgu için emniyete götürülür. Bir süre sonra anne ve eniştesinin girişimleriyle serbest bırakılır; ama içerden çıkması pek de kolay olmaz; türlü türlü işkencelere maruz kalır:

"İmzalasana da yermem seni... Tekmenin, tokatın, falakanın ötesindeler artık. İnsandaki herşeyi zorluyor bunu bil. Yine de hayır denebilir.

Sussana sen kaltak !

Sırtına yeniden inen tekmeyle sarsılıyor Emine. Kanı artık sızmayıp boşalıyor bacaklarından. Kan bacaklarını sıvana sıvana ala boyuyor."¹⁷

Emine'nin eğitimci anne ve babası, romanda birer Cumhuriyet Dönemi aydını olup burjuva aydınını simgelemektedir. Kendilerini her fırsatta Cumhuriyet'in ürünleri olarak lanse etmekten büyük zevk alırlar. Her ikisi de çocukları ve ülkenin geleceği için büyük umutlar taşır. Anne, öğretmen Nüveyre Hanım, çocuklarının ve eşinin üstünde baskı kurarak onlara, kendi doğrularını kabul ettirmeye çalışan kuralcı bir kadındır. Toplumsal duyarlılıktan uzak, her daim bireyci kimliğiyle ön plandadır. Baba Selahattin Bey ise bunun aksine karşımıza silik bir kimlikle çıkar. Çocukları ve eşi üzerinde hiçbir etkisi olmayan çok basit bir kişiliği temsil eder.

Onlara göre eğitim herşeyin önünde tutulmalıdır; çünkü eğitimsiz bir toplumun ileleyemeyeceğine inanmaktadırlar. Bu gerekçelerle anne Nüveyre Hanım eşinin de desteği ile Anadolu köylüsünün okuması için hazırlanan projelere başkanlık yapma arzusunu taşır. Köylü çocuklarının eğitimleri gibi ailelerinin de eğitimine önem vererek

¹⁶ Füzünan, *47'liler*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1979, s. 439.

¹⁷ Füzünan, a.g.e., s. 500.

okul-aile birliğini kurar ve burada eğitimin önemini anlatan seminerler verir. Bir süre sonra bu aydın ailenin tüm bu uğraşlarında samimi olmadıkları anlaşılır. Evlerindeki hizmetçi Kiraz'ın eğitimini gereksiz görüp ahlaklı olmasını yeterli görmelerindeki gibi. Anne babanın bu samimi olmayan yaklaşımı bu küçük burjuva ailesinin ikili yapısını ortaya çıkarır.

Emine'nin bir de ablası Seçil vardır. Anne Nüveyre Hanım Erzurum'da yasadıkları yıllarda, büyük kızı ile çok iyi anlaşamaz. Seçil'in genç kızlığı dönemlerinde ailesine karşı birkaç sert çıkışı olur ama zamanla annesinin güçlü kişiliği karşısında O da etkisiz kalır.¹⁸ Kızının evli bir erkekle olan ilişkisi O'nu rahatsız eder ve İstanbul'a anneannesinin yanına gönderir. Bir süre sonra kızının zengin bir avukatla evlenmesinin ardından da damadının maddi imkânlarından dolayı kızına karşı tutumu değişir. Feodal bir kültürle yetişen, fakat eşinin sağladığı olanaklarla burjuva aile yapısı içinde yaşamını sürdüren Seçil, her iki kültürün arasında sıkışmış bir durumdadır. Bunun neticesinde de ailesine, çevresine ve kendine yabancılaşma hissinin taşır. Bütün bu açmazların içinde Seçil, evliliği boyunca kardeşi Emine'yi konuklara Mine adıyla tanıtır; çünkü 'Emine' onlara göre köylü adıdır. Anne Nüveyre Hanım da kızı hapisteyken onu ziyarete gittiğinde Emine yerine Semra adını kullanır. Anne ve ablanın bu davranışları ait olmaya çalıştıkları burjuva aile yapısına bu ismi uygun görmediklerindedir. Romanda Seçil'in şahsında toplumda sevmeden evlenen mutsuz kadınlar temsil edilmektedir. Sevmediği bir insanla evlenerek, evliliğini bir tiyatro oyuncusu gibi sürdürmeye çalışmaktadır. Onun yaşamındaki ikinci ve üçüncü intihar girişimi de bu evliliği sırasında olur. Seçil görünürde eşinin O'nu evlerindeki mürebbiyeye aldatmasından dolayı intihar etmek istemiştir. Aslında bu intiharın ardında aldatılmışlıktan ziyade romanlarda ön plana çıktığı kadarıyla tipik burjuva ailelerinin problemi olan aile içi mutsuzluk ve huzursuzluk vardır.

Kızının intihar girişiminden sonra Anne Nüveyre Hanım'ın olaya yaklaşımı intiharın sebebini bilmesine rağmen, sırf çevresindeki elit sınıfa dahil insanlar ne der korkusu ve heveslisi olduğu burjuva yaşantısını kaybetme endişesi uğruna damadını kollamak olmuştur.

Seçil'in sözlerinden bu olay karşısında mevcut durumu kabullenerek yaşamına devam etmesinden başka yapacağı çok fazla bir şeyin olmadığını anlıyoruz; çünkü boşandıktan sonra hayatını idame ettirebilecek ne maddi ne de manevi gücü vardır. Zaten böyle bir maceraya girecek cesareti de yoktur.

Bir süre sonra eşi ve annesinin kuklası durumuna düşerek kendini kadere teslim eder. Romanın sonlarına doğru da üçüncü intihar girişiminde bulunarak yaşamına son verir.

Ailenin en küçük bireyi Kubilay ise düzene ayak uyduran, çıkarıcı, bencil, toplumdan kopuk bir kişiliğe sahiptir. Annesinin şımartarak büyütüp 'gözbebeğim' diye hitap ettiği biricik oğludur. Kubilay'ın bu durumu da yaşamının sonuna kadar bu şekilde devam edecektir.

Kiraz, bu aileye hizmetçi olarak gelir. Onu Kars'tan Leylim Nine getirir. Anne Nüveyre Hanım'a göre Kiraz çok şanslıdır; çünkü aydın ve modern bir ailede hizmetçilik yapmaktadır; aç değil, açıkta değildir. Emine'ye göre ise Kiraz, acınacak durumdadır; çünkü, O'nun yaşındaki çocuklar, okula gitmekte O ise koca bir evin işini

¹⁸ Füzünan, a.g.e., s. 52-53.

tek başına göğüslemektedir. Kiraz'ın diğer çocuklardan farkı ise köylü ve ekonomik güçten yoksun bir aileye mensup olmasıdır. Romanda sınıfsal ayırmadan kaynaklanan toplumdaki ikili yapının en somut örneğidir Kiraz.

Haydar, Emine Semra'nın üniversitedeki sevgilisidir. Kars'ın bir köyünde yetişmiş ve ağabeyi tarafından binbir güçlükle, okuması için İstanbul'a gönderilmiştir. Bu iki sevgili farklı sosyal sınıfların insanlarıdır. Haydar gibilerinin romandaki varlığı romana farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Haydar da Emine ve diğer devrimciler gibi tutuklanır ve işkenceyle sorgulanır. En sonunda da idam edilecekler listesine eklenir.

12 Mart romanlarında genel olarak işlenen şehirli burjuva tipi ailelerin hemen hepsinde bireyler arası fikir çatışması görülmektedir. Emine Semra'nın devrimci fikirleri ve ablası Seçil'in sevdiği erkekle alakalı sık sık annesiyle girdiği sözlü atışmalara baktığımızda bu çatışmaya '47'liler'de de rastlamaktayız. Emine Semra'nın, annesinin tutarsız tavırlarından rahatsız oluşu daha çocukluk yıllarına dayanmaktadır. Devrimci gruplara katıldıktan sonra da sürekli olarak ülkenin vahim durumuna vurgu yaparak, annesine, masum devrimcilerin acımasız polisler tarafından hapishanelerde türlü işkenceler gördüğünü anlatmaya çalışır; ama annesi inatla bu gerçekleri görmek istemez. Hatta Emine, sorgu için hapisteyken çok ağır işkencelere maruz kaldığı zaman bile annesi bu iddiaların doğruluğunu kabul etmek istemez ve ısrarla kızına tüm bunların gerçek dışı olduğunu, kendisine asla inanmadığını söyler.¹⁹

Anne Nüveyre Hanım ve baba Selahattin Bey daha önce de belirtildiği gibi ülkenin eğitim ordusunun birer temsilcisidir. Başlangıçta mesleki açıdan idealist olan bu öğretmenler, zamanla yalnız kalmanın korkusuyla düzene ayak uydurmak zorunda kalırlar.

Aslına bakılırsa böylesine idealist bir anne babanın zamanla değişmeye başlaması, Anadolu halkını küçümseyen tavırları, bu ideolojik eylemlere neden olan birikimlerden biridir.

Gürsel Aytac, '47'liler' için, "Öğrencilerin siyasal eylemlerine karşı tepkiler konusunda da şehirli ana babaların tutumu alaycı bir yaklaşımla dile getiriliyor."²⁰ der. Romanda Anne-baba ve Emine arasında romanın birkaç yerinde geçen diyalog, bu görüşü bir nebze doğrulamaktadır.²¹

Aile bireyleri arasında geçen bu karşılıklı diyaloglar, aslında anne babanın kendi evlatları gibi diğer gençlerin de içinde olduğu bu mücadeleyi ne kadar basit ve yüzeysel boyutlarıyla ele aldıklarını göstermektedir.

Emine ve ailesinin trajedisi, evin büyük kızı Seçil'in kendini öldürdüğü haberi ortaya çıktıktan sonra ikiye katlanır. Behçet Necatigil, '47'liler' romanındaki aile içi trajedileri birer 'Sosyal Otopsi'²² olarak tanımlar. Bu sosyal otopsi, iki nesil; eğitilmiş şehirli ve Kemalist nesil olan anne-babalar ile onların çocukları arasındaki çatışma olarak tanımlanır.

Romanda iki tip aile görülmektedir; biri Emine Semra'nın içinde olduğu elit yaşam özlemi çeken, bireyleri arasında çatışmanın had safhada yaşandığı huzursuz, şehirli, küçük burjuva ailesi, diğeri ise Haydar'ın Anadolu'nun Kars iline ait bir

¹⁹ Füzuzan, a.g.e., s. 516.

²⁰ Gürsel Aytac, *Çağdas Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990, s. 28.

²¹ Füzuzan, a.g.e., s. 572.

²² Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1979, s. 277.

köyünde geçim sıkıntısı içinde yaşamakta olan fakir ailesi. Bu aile politik gelişmelerden etkilenen fakat tepki gösteremeyen, bireyleri arasında politik kutuplaşmalar görülmeyen ve sosyal konjoktör içindeki konumuyla toplumdaki dar gelirli kesimi temsil eden bir ailedir. Bu sınıfı temsilen romanın birkaç yerinde Kiraz'ın ve Leylim Ninenin mensubu oldukları Kars'ta yaşayan aileleri,²³ Nüveyre Hanım'ın öğretmenlik yaptığı Erzurum'daki okulun hademesi Kadir'in ailesinden de bahsedilmektedir.²⁴

Bu farklı ailelere mensup Haydar ile Emine aralarında yaptıkları uzun konuşmaların konuları bile birbirinden çok farklıdır; örneğin Emine'nin anlattıkları genellikle anne ve babasıyla yaptığı münakaşalar ve aile içi çatışmalarla alakalı olurken, Haydar'ın ailesiyle alakalı anlattıkları bu anlatılanların hayli uzağındadır hep. Diğer konuşmalarının konusu da daha çok politik ve sosyal sınıflar arasındaki uçurumlardır. Haydar'ın ailesi kesinlikle politikadan uzak, gündemlerinde böyle bir konu kesinlikle olmayan fakir bir ailedir. Emine Semra ile yaptığı konuşmalarda anlaşıldığı kadarıyla ailesi ülkedeki siyasi gelişmeler karşısında etkilenen; fakat pasif bir ailedir. Hatta 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ve 1961 anayasası Türkiye geneli için çok önem arzederken Haydar ve ailesi bu durumu çaresiz bir şekilde Kabul ediyor. Neticede onlar için en önemli olan şey belki de karınlarını doyurmaktır. Buna karşın 1960 darbesinde Emine'nin evinde bayram havası hakimdi. Hatta o gün sevinçten anne ve babası Kubilay ve Emine'nin kendileriyle bira içmelerine izin vermişlerdi.

Emine Semra'nın anne ve babası ile yaptığı tartışmaların yanı sıra, zaman zaman küçük kardeşi Kubilay ile de çatışmaları olur. O'nun ben endeksli olmasından vazgeçip sık sık devrimci arkadaşı Cemşit gibi davasının ve misyonunun olmasını arzular. O'nu sinsi ve kurnaz olarak tanımlayarak, ülke sevgisinin ve bilgisinin yalnızca okuldaki coğrafya ve tarih derslerinden yüksek not almaktan ibaret olduğunu yüzüne vurur.

Çoğu zaman Emine Kubilay'ı tembelliği, bencilliği ve çıkarıcılığıyla, yeni Türkiye'nin ve tabi ki bir de eski idealist öğretmen annesinin bir yansıması olarak görmektedir. Annesinin ideallerine devamlı olarak itiraz eden ve onları delillerle çürütmeye çalışan Emine, bu idealleri saçma ve geçerliliğini yitirmiş olarak görür Kubilay'ı da annesinin bozuk fikirlerinin bir ürünü olarak görmektedir.

“Siz, Kubilay'ı çıkarlarına açık bencil yetiştirdiniz. Başkalarının yanlışlarında amansız yargılayıcı, kendi yanlışında geçiştirici, açıklamalar buluverecek bir kişiliktir verdiğiniz O'na. Kubilay dedim ya, size yaşlılığın verdiği aldırmaçlığı bile bir gün parçalayıp sarsacaktır. Bu benim kırmama da hiç benzemeyecektir.”²⁵

Kendini devamlı Kemalist olarak lanse etmekten büyük zevk duyan anne Nüveyre Hanım, ailesinin ülkede yeni oluşan elit burjuva sınıfının dışında kalmaması için azami şekilde efor sarfetmektedir. Bunun için de ailenin yaşam standardını, Kubilay'ı Amerika'da okutma arzusu vs ye önem vermektedir. Buna karşı Emine de devrimci fikirleriyle yeni oluşan egemen elit sınıfa -ve tabi ki ailesinin- bu gruba girme çabalarına karşı isyan bayrağı açar.

Nüveyre Hanım bu yeni elit gruba girebilme uğruna hal, tavır ve giyim tarzında tamamen değişikliğe gider. Artık Amerikan mağazalarının değişmez müşterisidir. Hatta daha da ileri giderek bu yeni egemen sınıfa dahil olma uğraşlarının olumsuz

²³ Füzuzan, a.g.e., s. 31.

²⁴ Füzuzan, a.g.e., s. 103.

²⁵ Füzuzan, a.g.e., s. 250.

etkileneceği korkusuyla kızı Emine'ye ait tüm ideolojik kitapları yakar. Hatta ailenin yeni pozisyonuna zarar verecek düşüncesiyle başta kendisi olmak üzere eşi Selahattin Bey de dahil, kendi öz kızları Emine'nin fikirlerine tümüyle karşı çıkarlar.

Aslına bakılırsa Emine ve diğer devrimci arkadaşlarının sürdürdüğü ideolojik eylemlere neden olan sorunların önemli sebeplerinden biri, mücadele edilen sisteme ayak uyduran, aydın kimliği taşıdığı savunulan, çocuklarının ideolojik eylemleri ve onların bakış açılarıyla sürekli olarak çatışma halinde olan kendi aileleridir.

Fürüzan, tüm bu çıkarımların da gösterdiği gibi, 672 sayfadan oluşan bu kitabını yalnızca bir ailenin iç ve dış çatışmaları merkezli yazmıştır. Bu da yazarın o dönemle alakalı aile kurumunun ne denli önem arzettiğini kanıtlama düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Yarın Yarın...

Pınar Kür'ün *Yarın Yarın* romanı, 12 Mart'tan ziyade yetiştiği sosyal çevreden kopup yeni bir hayata başlayan Seyda'nın şahsında, Türkiye'deki burjuva çevrelerin yaşam biçimleri özellikle de ailelerin yaşam tarzlarını psikolojik irdelemelerle anlatan bir roman olarak karşımıza çıkar.

Yapıtta olaylar 12 Mart öncesinden başlayarak darbeye kadar geçen süreçte ele alınır. Türkiye'de görülen siyasi, ekonomik ve toplumsal yapıdan, roman kahamanlarının eğitim seviyelerine göre ait oldukları sınıfsal mekanizmalara kadar hemen herşey geniş bir yelpazede anlatılmıştır.

Romanın baş kahramanı Seyda, öğretmen anne babanın tek kızıdır. Bu aileye, ekonomik sıkıntılar yaşamalarına rağmen bireylerin eğitimi ve dünyaya bakış açıları yönüyle 'küçük burjuva' ailesi denilebilir. Seyda Matematik ve Edebiyatı kuvvetli olan çok akıllı bir kızıdır. Babası da O'nunla özel olarak ilgilenir ve bu doğrultuda yetiştirir. Ne var ki, okul yıllarında başarıya neticesinde de övgüye alışmış olan Seyda, üniversite yıllarındaki bir sınavda başarısız olunca okulunu bırakıp zengin ve elit bir aileye mensup iş adamı Oktay ile evlenir.

Bu iki çift yıllarca birbirlerini delicesine sevdiklerini sanmışlardır; ancak zamanla bunun geçici, yapay bir sevgi olduğunun farkına varırlar. Özellikle de oğulları Gil doğduktan sonra ilişkileri daha da bozulur. Oktay gecelerini hayat kadınlarıyla beraber geçirir olmuştur; özellikle de en ünlülerinden Aysel Alman ile. Karısı Filiz'in durumdan haberi yoktur. Olsa da birşey değişmezdi; çünkü kocasına karşı hiçbir bağlılığı kalmamıştı artık.

Oktay, içinde yaşadığı ülkenin gerçeklerinden bi-haber, herşeyin para demek olduğunu sanan elit bir aileye mensup tipik bir Türk erkeği modeli; evliliğiyle beraber geçmişini, özünü unutan, lüks düşkünü bir kadın haline gelen Seyda ise burjuva kadını rolüyle romandaki yerini almıştır. *47'liler* romanındaki Seçil gibi feodal bir kültürle yetişen, fakat eşinin sağladığı olanaklarla yaşamını burjuva aile yapısı içinde sürdüren Seyda da her iki kültürün arasında sıkışmış bir durumdadır. Bunun neticesinde de ailesine, çevresine ve hatta kendisine karşı yabancılaşma hissinin taşıyıcıdır.

Seyda'nın mutsuz aile yaşantısı O'nu başka bir erkek olan Selim'in kollarına itmiştir. Parasız olan, her türlü imkana sahip Seyda, aradığı mutluluğu devrimci bir delikanlıda bulmuştur. Selim, Paris'te öğrenimini sürdürmekte olan, Oktay'ın uzaktan bir akrabasıdır. Seyda ile ilk defa Oktay'la gittiği bir gece kulübünde karşılaşır. Türkiye'ye de yaz tatilini geçirmek için gelmiştir. Tatil sonrası Fransa'ya döndükten bir

yıl sonra tekrar gelir ve Seyda'yla ilişkisini devam ettirir. Geçmişte 68 öğrenci olaylarına karışan Selim, 1970-71 yıllarında da yine devrimci faaliyetlerine devam eder. Selim zengin ve burjuva bir ailenin çocuğudur. Anne ve babası da durmadan evlenmekle, evlenmeseler de sevgili değiştirmekle meşgullerdir. Annesinin konken partileri, babasının ise çapkınlıkları Selim için çok değersiz kavramlardır. Annesi ve babasıyla normal aile ilişkisi olmayan birbirinden çok farklı dünyaların insanlarıdır. O, kendi babasının fabrikasında çalışan işçileri dahi sosyalist fikirler çerçevesinde babasına karşı kıskırtacak kadar devrimcidir. Darbe sonrasında da kaçak durumuna düşer, bir süre sonra da güvenlik güçleri tarafından vurularak öldürüldüğü haberi gelir. Bu haber üzerine Seyda'nın sinir krizi geçirdiğini gören Oktay da, o an aralarındaki ilişkinin farkına varır.

Polisin uzun sorgulamalarına rağmen Oktay eşini ele vermeyip durumu anladığı halde herşeyden habersiz gibi davranır. Sorgulama sonrasında da Seyda'nın tedavisi bahanesiyle İsviçre'ye giderler ancak boşanmazlar. Evliliklerini iki yabancı gibi sürdürüp, birkaç yıl sonra da geri dönerler.

Romanda yazar özellikle giyim, kuşam, dinlenen müzik tarzının farklılığı gibi Avrupai tarz yaşamı benimsemiş ve farklı dilleri konuşabilme yetisi olarak aralarında rekabet görülen şehirli, modern, eğitilmiş burjuva aileleri ön plana çıkarmıştır. Olaylar genellikle bu aileler etrafında cereyan eder. Şehirli burjuva ailelerinde dönemin politik ve sosyal karmaşasının artarak direkt aile bireyleri üzerinde kendini gösterdiğini görmekteyiz. Seyda ve Oktay arasındaki ilişki de bu durumu en iyi örnekleyen tipler olmuştur.

Pınar Kür romanında aile kavramını ele alırken, daha çok aile içi yaşanan sıkıntılarda 'kadın' sorunsalını ön planda tutarak, Seyda'nın şahsında burjuva sınıfına ait bir kadın profili çizip, olaylara farklı boyutlardan bakmaya çalışmıştır.

Yazar ayrıca o dönem Türk toplumunda halkın büyük bir çoğunluğunu temsilen dar gelirli kesimi, özellikle de sol ideolojiyi savunan bir işçi ailesini de işlemektedir. Bu ailenin reisi bir fabrika işçisi olan, aynı zamanda Selim'in dava arkadaşı Memet'dir. Özellikle burada Memet'in eşi Kadriye'yle olan karı-koca ilişkisi nazara verilir. Politik kutuplaşmanın yaşanmadığı, aynı ideolojiyi benimsemiş, birbirini seven ve fakirliklerinden şikayet etmeyen mutlu bir aile tablosudur işlenen. Romanda ayrıca çok sınırlı da olsa Memet'in karısı Kadriye'nin işçi ailesi olarak baba ocağına da yer verilmiştir. Seyda'nın aksine Kadriye'nin şahsında da toplumdaki dar gelirli, geçim sıkıntısı yaşayan fakir bir kadın profile çizilmiştir. Bu, yazarın romanında işçi ailesine değinip onların yaşamlarından kesintiler sunması, romana dönemle alakalı farklı, orjinal ve inandırıcı bir hava katmak istemesinden kaynaklanıyor olabilir. Hatta daha da ileri giderek Memet'in devrime olan sadakati ve samimiyetini kuvvetli göstermek için imkanı olduğu halde, devrim kavgasıyla daha sonra onları kaybedeceği korkusunu yaşamamak için ev sahibi olmayı istememektedir. "Yitirecek bir şeyim olsun istemiyorum. Sırtımda fazlalık bir şeyler taşıyarak girmeyeyim kavgaya. Günün birinde 'ya şu elimden giderse, ya bunu yitirirsem' diye hesaplar yapmak zorunda kalmayayım."²⁶

Bu yaklaşım Pınar Kür'ün hikayesinin geçtiği 1970'lerin Türkiye'sinde evli ve bir çocuklu işçi ailesi için ihtimali pek yüksek olmayan bir durumdur. Romandaki Memet

²⁶ Pınar Kür, *Yarın Yarın*, Everest Yayınları, İstanbul, 2004, s. 295.

ve Kadriye çiftinin şahsında profili çizilen devrimci ailesi, ancak ve ancak Kür'ün şuuraltına yerleşmiş, olmasını arzu ettiği bir hayalden öte gidemediği açıktır. Fethi Naci de, Pınar Kür'ün romanında işçi hareketlerini anlatırken, toplumsal ve tarihsel gerçeklikten çok, düş gücüne yaslandığını söyler.²⁷ Aynı zamanda romanın genelinde *47'liler* romanında da işlendiği gibi olayların akışında dar gelirli ailelerin pek de ağırlığının olmadığını görmekteyiz.

Ne var ki, ideolojik ayrılıklar neticesinde bu elit, burjuva meraklısı ailelerin karşı karşıya kaldığı nesiller-içi ve nesiller-arası problemler, dar gelirli ailelerde görülmemektedir. Bir yanda zengin ama mutsuz aile, diğer yanda ise fakir ama bu durumu kendisine problem etmeyen, davasına inanmış idealist işçi ailesi vardır. Bir yanda burjuva kökenli aile tipi ve bu aileyi oluşturan bireylerin kendi aralarında (karı-koca) devam eden mutsuz ilişkiler anlatılırken, diğer taraftan da devrimci harekete inanmış fakir ailelerin bireyleri arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerle gelişen olay örgüsü ele alınmıştır.

Romanda özellikle öne çıkan iki tip karakter vardır: Seyda'nın şahsında kocalarıyla aralarında uçurumlar olan ve kendilerine ilgi duyan erkeğe 'hayır' diyemeyecek zengin burjuva kadını, diğer yandan da yine burjuva bir aileye mensup, anne babasıyla çatışma içinde olan, evli bir kadınla kurduğu yakın ilişkide hiçbir sakınca görmeyip silahlı eylemlere katılmış, toplum içinden çıkıp gelişen devrimci birikimin romandaki sembolü devrimci karakter Selim. Bu sosyal kaynaşmada devrimci tipte odaklaştırılmış olan toplumcu fikirler, bu yolla kadın aracılığıyla burjuva ailesinin içine kanalize edilmiş oluyor.

Sonuç

12 Mart romanları, yalnızca tutuklamalar ve ardından da uygulanan işkencelerle sınırlı romanlar olarak kabul edilemez. O dönem romancıları eserlerinde ön plana çıkardıkları kahramanları sadece askeri darbeden doğrudan etkilenen kesim olarak değil, devrimci bireylerin kendileri olduğu kadar aynı zamanda çevresi ve özellikle de mensubu olduğu aile bireylerinin etkilenişini de dikkate değer görmüşler ve eserlerinde bu unsuru da olay örgüsü içinde işlemeye çalışmışlardır. Bu çalışma çerçevesinde işlemiş olduğumuz romanlarda özellikle aileler olayların gidişatını doğrudan etkilemeleri ve bu olaylardan direkt etkilenerek kırılmaların ilk yaşandığı birim olmaları açısından çok önemli rol oynamaktadırlar.

12 Mart darbesi sonrası romancıların yaşadığı en büyük sıkıntı Murat Belge'nin de belirttiği gibi içerdekiler ve dışardakiler ikilemi arasında bocalamaları olmuştu. Doğal olarak içerdekiler hapse girmiş devrimcilerse, dışardakiler de kamuoyu olmuştur. Tabii bu dönemde hapiste olan olayları dışardakilere anlatma görevini romancılar üstlenmiş, adeta bir köprü vazifesi görmüşlerdir. Peki o dönemde bu ne kadar mümkündür? Çünkü tam anlamıyla ne içerden sağlıklı bir bilgi akışı vardı ne de devlet içinde doğrudan kendisinden bilgi edinilecek bir birim mevcuttu. Bunun yanısıra özellikle de sol görüşlü aydın kesim, darbe sonrasında kitleleri külli olarak harekete geçirme gücüne sahip değildi. Bu nedenle aydın kesimin tam anlamıyla içerdeki devrimciler ve devlet içindekilerle irtibatı sınırlı olmuştur. İşte hal böyleyken romancı

²⁷ Fethi Naci, *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1999, s. 577.

için devrimci gençten hemen sonra incelenip bilgi alınabilecek ilk kurum ailesiydi. Bu nedenledir ki romanlarda ailelerin farklı ve önemli bir yeri olmuştur.

12 Mart romanlarının, eserlerinde konu ettikleri aile unsuru, hapisteki devrimcilerin yüzleştiği işkence ve ülke içi sürgünlerinin gölgesinde kalmıştır; fakat şu da bir gerçek ki 12 Mart romanlarında yazarların aile kurumuna verdikleri değer yadsınamaz büyüklüktedir. Çünkü toplumun çekirdeğini oluşturan bu nazenin müessese darbe sonrası sosyal ve siyasi gelişmelerden etkilenip çözülme ve kırılmaların ilk yaşandığı kurumdur.

12 Mart romanlarına dikkat edildiğinde, genel olarak işlenen şehirli burjuva tipi ailelerin hemen hepsinde bireyler arası bir fikir çatışması görülmektedir. Bu bazen anne ile baba arasında bazen de ebeveyn ile evlatları arasında kendini gösterir. İlkine örnek olarak, Pınar Kür'ün '*Yarın Yarın*' romanında evin hanımı Filiz ile kocası Oktay arasında, Füzûzan'ın ise *47'liler* romanındaki Seçil ile avukat eşi arasındaki fikri ayrılık, birbirlerine olan cinsel isteksizlik gibi çok yönlü uyumsuzluklar gösterilebilir. O dönem ailelerini saran bu amansız hastalık ülke geneline hakim olan sosyo-ekonomik ve siyasal gelişmeler neticesinde ortaya çıkıp, aile içi kadın-erkek ilişkisini de bu noktada şekillendirmişti. Diğer bir ifadeyle aile-içi ve aile-dışı sebeplerin birbirleriyle olan yakın etkileşimleri bu duruma sebep olarak gösterilebilirdi. Ülke genelinde oluşan siyasal arenadaki fırtına, aile içinde anne-babanın çocuklarıyla olan iletişimi arasına kalın duvarlar örmüştü. Bu durumu özellikle Füzûzan'ın *47'liler* ile yine o dönem romanlarından Ayla Kutlu'nun *Tutsaklar*²⁸ romanında görmek mümkündür. Aile içinde görülen bu denli fikir ayrılıkları o dönem Türkiye'si toplumunda aile bireylerini tamamen farklı uçlara savurmuştur. Cumhuriyet Türkiye'sinin özellikle de şehirli elit aile tipinde görülen ve gittikçe de derinleşen bu doğal kırılma, o dönem toplumunun genel bir yansıması olarak kabul edildiği için, aydınların da ilgisini önemli derecede çekmiştir.

12 Mart romanlarında görülen bireylerarası çatışmaları iki kategoride ele almak mümkündür: İlki, Cumhuriyet sonrasında yetişen ilk ve ikinci nesil arasındaki çatışma, ikincisi ise ikinci nesil olarak ifade edebileceğimiz o dönem Türk gençliğinin birbirleriyle olan çatışması. Bu her iki kategoriyi de Adalet Ağaoğlu'nun *Bir Düşün Gecesi*²⁹ Ayla Kutlu'nun *Tutsaklar* ve Füzûzan'ın *47'liler* ve Pınar Kür'ün *Yarın Yarın* romanlarında görmek mümkündür.

O dönem romancılarının işlediği nesiller-arası çatışma, özellikle anne-babanın ellerindeki modern ve lüks yaşama ait unsurları kaybetme korkusuyla, çocuklarıyla bile karşı karşıya gelme pahasına, dönemin gücünü elinde tutan ve sistemin yanında yeralma çabaları neticesinde ortaya çıkan bir çatışmadır. Bu durumda çocuklar da anne-babalarına karşı kendi ideallerine ihanet ettikleri ve ebeveynlerinin milli değerlerini kaybettikleri düşüncesiyle, olanca güçleriyle sosyal eşitsizliğin, adaletsizliğin kol gezdiği ve süper politik güçler tarafından idare olunan bir ülkeye karşı mücadele ettikleri gibi, kendi ebeveynlerine de savaş açmışlardı. *47'liler*' romanında Emine'nin, *Yarın Yarın* romanında Selim'in, *Bir Düşün Gecesi* romanında ise Ayşen'in burjuva olan anne ve babalarına karşı yürüttükleri mücadeleler bu tespite gösterilecek en uygun örneklerdir.

²⁸ Ayla Kutlu, *Tutsaklar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983.

²⁹ Adalet Ağaoğlu, *Bir Düşün Gecesi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984.

Nesiller-içi çatışma ise, o dönem gençliğinin anne-babalarıyla olan çatışmalarının uzantısı olarak ortaya çıkan bir durumdur. *47'liler* romanında Emine, erkek kadesi Kubilay'ın, çıkarına uygun her istediği şeyi bencilce yapabilmeyi bilen, kendinden başkasına önem vermeyen, düzene ayak uyduran hilekar biri olduğunu vurgulayıp O'nu devrimci arkadaşı Cemşit ile karşılaştırarak O'nun gibi idealist biri olmasının hayalini kurar mesela. *Tutsaklar* romanında Ercüment, sol ideolojiyi benimseyen kardeşi Erdoğan'la devamlı olarak münakaşa edip, evde huzursuzluk çıkarır. *Bir Düşün Gececi'sinde* de yine Hakan, kendi öz kardeşi Ercan'ın elit bir tabakaya dahil olabilmek düşüncesiyle zengin, kapitalist bir ailenin kızıyla evleneceği akşam O'na bu niyetinden ötürü bağırması, hatta O'nu ölümle tehdit etmişti.

12 Mart romanlarındaki burjuva sınıfa ait ailelerde bireyler arasında yaşanan bu tür çatışmalar, işçi ve dar gelirli diyebileceğimiz ailelerde hemen hemen hiç görülmemektedir. Yazarlar, ülkeye hakim olan baskıcı siyasi havanın ve sosyal adaletsizliğin bir belirtisi olarak işçi sınıfı ailelerini sıkıntı ve darlığa tahammül eden aileler olarak işlemişlerdir. Elit ailelerde sıkıntı, siyasi kutuplaşmalar neticesinde meydana gelen fikir ayrılıklarından kaynaklanırken, işçi ailelerindeki sıkıntı daha çok sosyal adaletsizlik ve ekonomik sebeplere dayanıyordu. Bu duruma istisna ise *Yarın Yarın* romanında görülür; dar gelirli bir aileye mensup olan iki kardeş Kadriye ve abisi Ali arasındaki anlaşmazlık, ekonomik sebeplerin aksine bir durumdur. Bu çatışma romanda üçüncü dereceden öneme sahiptir. Kadriye'nin, çalıştığı fabrikada iki farklı görüşü temsil eden sendikalardan abisinin karşıt olduğu devrimci tarafa üye olmasından dolayı abi Ali'yle karşı karşıya gelir. Abisinin saldırısına maruz kalan Kadriye'yi O'nun elinden kurtaran, gelecekteki kocası devrimci Memet'tir. Romanda bu sahne daha çok Memet'in erdemliliğini vurgulamak için yazar tarafından özellikle kurgulanmıştır. Yine yazar aynı Memet'in şahsında davası uğruna kavgaya girerken kaybedecek birşeylerinin olmaması için kendi isteğiyle ev sahibi olmamayı tercih ederek devrimcilerin davalarına olan samimiyetlerine vurgu yaparak, dar gelirli ailelerdeki ekonomik imkansızlığı da bir nevi problem olmaktan çıkarır.

Tüm bu çıkarımlardan hareketle sonuç olarak söylenebilir ki, incelemiş olduğumuz 12 Mart romanlarında işlenen şehirli ailelerin genelinde pek çok olumsuz örnekler, hatta felakete yol açan farklı anlayışlar ve davranışlar sergilenmektedir. Genellikle burjuva tipi ailelerin ön planda olduğu bu dönem romanlarının çoğunda, aile fertlerinin birbirine düştüğü, manen dağıldıkları görülmektedir. Bu da okuyucuya o dönem toplumsal sorunların aile düzenini nasıl bozduğunu, aileleri nasıl dağıttığını anlatmakta önemli rol oynamıştır.

Şehirli burjuva ailelerine olumsuz bakışa karşın, romanlarda pek de ön planda olmayan devrimi benimsemiş dar gelirli işçi ailelerine de olumlu ve onları yücelten bir bakış sergilenmektedir.

Romancıların eserlerinde aile kuramına detaylı bir şekilde yer vermeleri toplumda ailenin önemine ve gereğine ne denli inandıklarını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, Adalet, *Bir Diğün Gecesi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1984.
- AYTAÇ, Gürsel, *Çağdas Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınevi, Ankara 1990.
- BELGE, Murat, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- BİLİR, Defne, *12 Mart Romanları Tematik İnceleme 1970 -1980*, Yükseköğretim Kurumu Dökümantasyon Merkezi, Yüksek Lisans Tazi, Ankara, 2001.
- DUBEN, Alan, "The Significance of Family and Kinship in Urban Turkey", (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, USA 1982.
- FİŞEK, Güler Okman, "Psychoathology and the Turkish Family: A Family Systems Theory Analysis." (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, U.S.A 1982.
- FÜRÜZAN, *47'lıler*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1979.
- LEVİNE, Ned, "Social Change and Family Crisis: Nature of Turkish Divorce." (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, U.S.A 1982.
- KUTLU, Ayla, *Tutsaklar*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1983.
- KÜR, Pınar, *Yarın Yarın*, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- NACİ, Fethi, *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1981.
- , *Yüzyılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1999.
- NECATİGİL, Behçet, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1979.
- OKTAY, Ahmet, "Gençliğim Eyvah: Komünizmin Hayaleti." *Türkiye'de Popüler Kültür*, Everest Yayınları, İstanbul 2002.
- OLSON, Emelie A., "Duofocal Family Structure and an Alternative Model of Husband-Wife Relationship", (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, Indiana University Turkish Studies, U.S.A 1982.
- TURAN, Medet, *Türk Romanında 12 Mart*, Dönence Yayınları, İstanbul, 2008.
- TÜRKEŞ, Ömer, "Romanda 12 Mart Suretleri ve 68 Kuşağı", *Birikim 132*, İstanbul, Nisan 2000.
- WOLF, Eric, "Persistent Functions of the Family." *The Social Anthropology of Complex Societies*, Tavistock Publishers, Cambridge 1978.

